

SOVYET SONRASI TÜRK CUMHURİYETLERİNDE SİYASİ DEĞİŞİM

Prof. Dr. Musa TAŞDELEN*

ÖZET

Geçmişten bugüne Türkistan coğrafyası Çin ve Rusya gibi iki büyük gücün nüfuz ve hakimiyet mücadelesine sahne olmuştur. Son yüz yıllık dönemde siyasi sistem değişiminde de bu güçlerin rol oynadığı görülür. Geleneksel toplumsal yapı, boy sisteminin uzantısıdır. 1990'larda bağımsız Türk cumhuriyetleri kurulduktan sonra, bu yapının aktörleri sistem içerisinde daha etkin hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boy Sistemi, Siyasi Seçkinler, Otoriter Demokrasi, Uluslaşma, Şemsiye Kimlik.

ABSTRACT

From the past to today, Turkestan geography was exposed to domination struggle by two great powers like Russian and China. For last one hundred years, these powers played role at the political system change. Traditional societal structure inherited from tribal system. In 1990's after building independent Turkic Republics, actors of this structure are more effective in that system.

Key Words: Tribal System, Political Elite, Authoritarian Democracy, Nationalization, Umbrella Identity.

GİRİŞ

Bugünkü dört Türk cumhuriyetinin de içinde yer aldığı coğrafya için daha önce Türkistan tabiri kullanılırken, günümüzde Orta Asya tabirinin kullanımı daha yaygın bir şekilde tercih edilmektedir. Türk Cumhuriyetleri, 1990'lı

* Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

yıllarda, Sovyetler Birliği'nde gerçekleşen köklü siyasi ve ekonomik sistem değişikliği sonucunda bağımsızlıklarını ilan etme imkânına sahip oldular. Sovyetler sonrası, merkezdeki yeni siyasi sistemin kurucuları, Sovyet sistemine bağlı diğer ülkelerde de benzer siyasi ve iktisadi sistem değişimini yönlendirdiler. Komünist partilerin yönetici kadroları, çok partili hayata ve liberal iktisadi sisteme geçişte öncülük yapmak durumunda kaldılar. Sovyetler sonrası dönemde de yeni Rusya Federasyonu ile Türk cumhuriyetlerinin ilişkileri devam etmekle birlikte, bu ilişki tarzı yeni bir görünüm almıştır. Rusya'nın yanı sıra, tarihi ve akrabalık bağları nedeniyle bir aktör olarak Türkiye'de bu coğrafyada devreye girmiştir.

Bu coğrafyada husule gelen değişim sonrası siyasi sistem tahlilinde bulunulurken üç temel faktör göz önünde bulundurulmak durumundadır. Bunlardan birincisi geleneksel toplumsal yapının aktörleri, ikincisi önceki sosyalist sistemin toplumsal ve kültürel mirası, sonuncusu ise, Rusya ve Çin'in bu bölgedeki nüfuz ve etkinlik durumlarıdır. Türk cumhuriyetlerindeki bugünkü siyasi yapılar, bu üç faktörün etkileşimini dikkate almadan anlaşılabilir. Siyasi sistem çözümlenmesinde, tarihi-jeopolitik arka planın ortaya konulması, büyük katkı sağlar. Özellikle Türkistan coğrafyasında bugün mevcut olan siyasi yapıların tahlilinde bunun önemi göz ardı edilemez.

Tarihi Boyut: İki Güç Arasında Türkistan'ın Jeopolitiği

Orta Asya'nın Bozkırlı halklarını oluşturan Türkler ve Moğolların toplumsal yapıları boy sistemine dayanmaktaydı. Siyasi yapılar ise, bu boyların birlikteliğiyle oluşmaktaydı. Bir boy, diğer boyları kendi yönetimi altında toparlayabildiği takdirde, büyük devletler doğabilmekte, boylar kendi içlerinde iktidar kavgasına tutulduklarında, bu devletler kolayca parçalanabilmekteydi. Devletleri zaafa uğratan ya da yıkan en önemli faktör, hanedan içi - kardeşler arasındaki- iktidar mücadelesi ve boylar arası iktidar rekabetiydi. Orta Asyalı bozkır toplulukları, güçlü siyasi birliktelikler sağladıklarında, Çin'i hakimiyetleri altına alabilmişlerdir. Ancak Çin, kendini savunabilmek için her zaman askeri güce başvurmamıştır. Bu devletlerin sosyal ve siyasi yapılarından kaynaklanan zaafalarını onlara karşı kullanmıştır. Zira Çin'in güvenliği Orta Asya'da bir büyük siyasi gücün olmamasına bağlıdır. Orta Asya'da Çin ile Gök-Türkler arasındaki ilişki buna örnek verilebilir. Göktürk Devleti'ni Hanedan içinde kardeşleri, İl içinde boyları birbirine düşürerek parçalama siyaseti güden

Çin'in bunda başarılı olduğu dönemler olmuştur. Kendi içinde parçalanmış Gök Türkler, Çin'in boyunduruğu altına girmişlerdir¹.

Son dönem Türkistan coğrafyasını ele geçiren Ruslar Slav kökenli bir halk olmakla birlikte, başta Moğollar ve Türkler olmak üzere, çevresindeki etnik unsurların bir bölümünü içinde eritmeyi başarmış melez bir etnikliktir. Rusya'nın hayat ve hakimiyet alanı Avrasya'dır. Özellikle Avrasya Beyaz Deniz, Kafkasya, Batı Sibirya ve Türkistan bölgelerini içine alır. Rus etnik kimliğinin siyasi bir güce dönüştüğü yer Kiev'dir. Ruslar 10. Yüzyıldan itibaren tedricen Hristiyan Ortodoks mezhebini benimsemişlerdir. Bunda Bizans'ın önemli rol oynadığı görülür. Moğol ve Türk bozkırlı halkların zaman zaman işgaline uğrayan Rusya toprakları, 13 ve 15. Yüzyıllar arasında Altın Orda'nın hakimiyeti altına girmiştir. Altın Orda Devleti'nin yıkılmasıyla, Rusya bölgesinin büyüyen gücü olmaya başlamış, Bizans'ın 1453'te yıkılışından sonra, Ortodoks Dünyasının lideri durumuna gelmiş, Avrasya coğrafyasında yayılmacı bir siyasete yönelmiştir².

Orta Asya coğrafyasının farklı bir kültür alanını temsil eden bozkırlı Türkler ve Moğollar, yerleşik Çin yönetimlerine karşı binlerce yıldır, bir hakimiyet mücadelesi içerisinde olmuşlardır. Bozkır halkları birlik olabildikleri takdirde, büyük askeri ve siyasi güce dönüşmüşler, sınırları Avrasya'yı kaplayan Avrupa'dan Hindistan'a kadar uzanan büyük devletler kurmuşlar, Çin'i de hakimiyetleri altına almışlardır. Çin, boy ve oymaklardan oluşan bu gücü kendi arasında parçaladığı ve birlikteliklerini bozabildiği oranda, Orta Asya coğrafyasında denetimi ele geçirmiş ve güvenlik problemini çözmüştür. 10. Yüzyıldan sonra Slav Süper Etnosu'nun bir kolu olarak ortaya çıkan Ruslar da Orta Asya üzerinde hakimiyet mücadelesi vermişlerdir. Rusya ve Çin arasında sıkışan Türk halkları ise, birlik oluşturabilmelerine bağlı olarak, bağımsız ve hakim olabilmeye imkanına sahip olmuşlardır. Tarihte Türkistan coğrafyasının bu jeopolitik gerçeğini iyi kavrayan Emir Timur, kendine "Emir-i Türkistan" sıfatını vermiş ve Anadolu'dan Hindistan'a kadar uzanan bir coğrafya'da büyük bir devlet kurmayı hedeflemiş, ama ömrü vefa etmemiştir.

¹ Ahmet Taşağıl, **Göktürkler I**, Türk Tarih Kurumu, 2. Baskı, Ankara, 2003, ss. 35-47

² _____, **Göktürkler II**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, ss. 8-21

² George Vernadsky, **Rusya Tarihi**, (çev. Doğukan Mızrak Egemen Ç. Mızrak) Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 19-35

19. Yüzyılda Milliyetçilik Dalgası ve Türkistan'a Yansımaları

Avrupa'da sanayileşme ve şehirleşme süreçlerinin dönüştürdüğü toplumsal yapılar, aynı zamanda siyasi alanda milli devletlerin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. 19. Yüzyıl milli devletlerin kuruluşunda rol oynayan milliyetçilik akımlarının tüm dünyada diğer toplumları etkisi altına aldığı bir yüzyıldır. Osmanlı Devleti'nde, öncelikle gayri Müslim topluluklar bu akımın etkisi altına girmiş, bilahare, Müslüman toplumların aydın zümreleri de milli devlet kurma idealini taşır hale gelmiştir. Daha önce Osmanlı Devleti'nin birer parçası iken, Balkanlarda Arnavutluk'un ve Orta Doğu'da birçok Arap devletinin kuruluşu bunun birer örneğidir. Türkiye Cumhuriyeti 'de bir milli devlet olarak teşekkül etmiştir. Osmanlı sınırları dışında kalan Türk toplulukları da aynı şekilde muhtar ya da bağımsız milli siyasi yapılar oluşturma idealine yönelmiş, Özellikle, Birleşik bir Türkistan idealini bir siyasi hedef olarak benimsemişlerdir. Türkistanlı Müslüman aydınların önemli bir bölümü, uzun vadede sadece dünya Türklerini değil, tüm dünya Müslümanlarını ihata edecek bir birlikteliği tahayyül etmekteydiler. Türkistan'ın parçalı yapısı, güçlü birer imparatorluk olan, Rusya'ya ve Çin'e karşı, Müslüman Türk halklarını savunmasız hale getirmekteydi. Ancak, Orta Asyalı topluluklar birleşebildiğinde, Türkistan coğrafyasında hakimiyet kurma emellerine sahip güçlere karşı durulabilirdi.

Bu jeopolitik gerçeklik Türkistan Müslümanlarının güç birliği sağlamak amacıyla sık sık toplanmalarına vesile olmuştur. Kazak ve Kırgız aydınların oluşturduğu Alaş-Orda, Tatar ve Başkırtların öncülük ettiği İtil- Kama Hükümeti ve Türkistan Muhtar Hükümeti çerçevesinde bir işbirliği arayışına gidilmiştir³. Türk halklarının ortak bir siyasi yapı oluşturabilmesi için çalışmalar yapan Türk halkları temsilcilerinin düzenledikleri toplantılarda üç konu öne çıkmaktaydı:

- *Türk dil ve kültürel değerlerine sahip çıkma ve geleneksel yaşama tarzını korumak.*
- *Yabancı güçlerin işgaline son vererek siyasi bağımsızlığı elde etmek.*
- *Dini ve entelektüel hayatta yenilenmeyi gerçekleştirmek.*

³ Abdülvahap Kara, **Türkistan Ateşi-Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadeleleri**, da yayıncılık, İstanbul, 2002, ss. 118-155

Modernizmin İslâm coğrafyasındaki etkilerinin, Türkistan'daki bir yansıması da, *Ceditçi* ve *Kadimci* ayrışmasıdır. Ceditçiler öncelikle, eğitim sisteminde ıslah ve yenileşme yoluyla Batı uygarlığının ulaştığı seviyeye ulaşılabilirliğini ve bu sayede İslâm'ın çağın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek şekilde anlaşılabilirliğini dile getirmekteydiler. Ceditçiler gelenek içinde yenilenmeyi savunurlarken, Kadimciler geleneksel yapıyı olduğu gibi korumak gerektiğine inanmaktaydılar.⁴

Siyasi Değişimin Arka Plânı: Eskinin Mirası ve Yeninin Düzen Meselesi

Avrupa'daki milliyetçilik hareketleri, yayılmacı ve sömürgeci eğilimler taşımaları nedeniyle dünya savaşlarına sebebiyet vermiştir. Ancak, Türkistan coğrafyasındaki milliyetçilik hareketleri, yayılmacı değil, ülkelerini savunmacı ve kültürel değerlerini korumacı özelliindedir. Türk dilli ve Türk kültürlü toplulukların birlikteliği mefkuresine dayanır. Böyle bir birlikteliğin, Türkistan halklarını yabancı güçlerin işgal ve hakimiyetinden koruyucu işlevine inanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, tarihi tecrübe, böyle bir birlikteliği mukadder kılmaktadır. Ancak bu birliktelik gerçekleşmemiş, Türkistan coğrafyası Sovyet Birliği'nin hakimiyeti altına girmiştir. Bu dönemde kurulan Türk Cumhuriyetleri, Sovyetlerin dağılması ile birlikte, köklü bir siyasi sistem değişimi yaşamıştır. Bu değişim sonrasında bu cumhuriyetler üç şeyi miras almışlardır:

- *Eski Sovyet sisteminden miras kalan, mahalli yönetici seçkinler*: Bu seçkin zümreleri bağımsız cumhuriyetlerin yeni kurucu yönetici sınıfını teşkil etmiştir. Bunlar, genelde yerel komünist partilerin yönetici kadrolarından oluşmaktadır.

- *Otoriter bir yönetim anlayışı*: Eski komünist partisi yönetimleri, totaliter bir karakter arz etmekteydi. Bu nedenle eski sistemden otoriter bir yönetim tecrübesi ve geleneği miras alınmıştır. Bugünkü Türk cumhuriyetlerinin yönetim tarzları otoriter demokrasiler olarak adlandırılabilir. Benjamin Barber'in tanımlamasıyla, otoriter demokrasilerde, siyasi iktidarın otoriter yapısını meşrulaştırıcı normlar, güvenlik ve düzen'dir.⁵ Güvenlik ve

⁴ Aynı eser, ss. 103-105

⁵ Benjamin Barber, **Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**, (çev. Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 185

düzen ihtiyacının, Sovyet sonrası Türk cumhuriyetlerinde, yaşanan kargaşa ortamı dikkati alındığında vazgeçilemez iki faktör olduğu görülür. Komünist Partisi tecrübesi dışında bir demokrasi tecrübesi olmayan cumhuriyetlerde otoriter yönetimler, siyasi ve sosyal istikrarın korunmasında son derece işlevseldir. Birdenbire gerçekleşen siyasi ve iktisadi sistem değişim, kargaşa ortamını tevhit etmiş, totaliter bir rejim geleneğine sahip olunan bu ülkelerde otoriter bir yönetime olan ihtiyaç, demokrasi uygulamasını otoriter demokrasi haline dönüştürmüştür. Ayrıca, otoriter demokrasi olarak tanımlayacağımız bu yapıların en büyük handikapı bünyesinde diktatörlüğe dönüşme eğilimi taşımalarıdır.

- *Geleneksel toplumsal yapının önderleri, aksakallılar*: Yeni siyasi sistem içerisinde demokratik yapılarda yeri olmayan ancak, geleneksel toplumsal yapının önderleri konumunda bulunan yeni siyasi aktörler olarak aksakallılar zümresi sayılabilir. Bu zümrenin siyasi sistem içerisinde bir ağırlığı mevcuttur. Bunları mahalli seçkinler olarak da adlandırmak mümkündür. Kabilevi ve yöresel aidiyetleri temsil etmektedirler.

Eski Türk cumhuriyetlerinde kumanda ekonomisinden liberal ekonomiye geçiş kolay olmamış, bir müteşebbis sınıfın yokluğu ciddi bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Devlet eliyle müteşebbislerin oluşturulması siyaseti, bu alanda da çoğunlukla eski siyasi seçkinlerin iktisadi alanda da yeni müteşebbis sınıfın teşekkülünde büyük pay sahibi olmasında rol oynamıştır. Sermaye büyük ölçüde kamu otoritesini elinde bulunduran ya da bu otorite ile iyi ilişkileri olan çevrenin elindedir. Orta sınıflar güçlü değildir. Daha ziyade ikili bir tabakalaşma söz konusudur. Türk cumhuriyetlerinin sahibi olduğu yer altı kaynakları, onların hızlı ekonomik gelişmelerine ivme kazandırmıştır. Ancak, ciddi boyutlarda bir gelir dağılımı problemi yaşanmaktadır. Henüz bütün büyük yatırımlar devlet eliyle yapılmaktadır. Yabancı sermaye oranı tedricen artmaktadır. Serbest ekonomik sistemin şartlarına göre iktisadi örgütlenme açısından sürecin başındadırlar. Dolayısıyla gelir dağılımında devlet belirleyicidir. Devlet, elde edilen geliri öncelikli olarak alt kitlelere aktarmaktan ziyade, hızlı kalkınmanın finansmanına ayırmaktadır. Ancak, sermayenin dar bir yönetici seçkin zümrenin elinde salt şahsi zenginliklerin kaynağını oluşturmaması şartıyla, ekonominin örgütlenme süreci tamamlandığında bu problemin de büyük ölçüde aşılabacağı düşünülmelidir.

Türk cumhuriyetlerinde toplumsal yapı büyük ölçüde soy/kan bağı esasına dayalı gerçek ya da itibari akrabalık ilişkilerinden şekillenen

birlikteliklere dayanır. Bu boy ve aşiret yapısı bölgeden bölgeye bazı farklılıklar göstermekle birlikte, temel unsurlarıyla aynıdır. Kabilevi ve bölgesel aidiyetler, siyasi sistem içerisinde belirleyicidir.⁶ Örneğin Kazakistan'da toplumun önemli bir bölümü cüz'lere bölünmüştür. Üç büyük kabileden (orda'dan) oluşan Kazakistan'da yönetimde Ulu Orda etkilidir. Özbekistan'da Kerimov ve yönetimi, Semerkant bölgesine dayanır. Kuzey Türkmenistan Halk Maslahatı'nda, boyların üst düzey temsilcilerinden oluşan bir aksakallılar grubu oldukça etkindir. Halk Maslahatı sistem içerisinde üretilen karar ve uygulamaları meşrulaştırıcı bir işlev görür. Kırgızistan'da Güney Kuzey ayrımı bölgeler arası ayrılaşmanın dikkat çekici bir örneğidir. Asker Akayev, Kuzey bölgesinden Bakıyev ise Güney bölgesindedir. Güneyli Kırgızlar Celalabad'lı Bakıyev'i desteklemişler, aynı bölgede yaşayan ve farklı bir adayı destekleyen Özbek kökenlilerle kanlı bir çatışmaya girmişlerdir. Güneyli Özbek Türkleri bundan büyük zarar görmüştür. Azerbaycan'da ise, Nahçıvanlıların siyasi sistem içerisinde belli bir ağırlığı vardır.⁷

Türk Cumhuriyetlerinde, siyasi iktidarlar komünist dönemin bir mirası olarak kişi kültürüne dayalı olarak şekillenmiş, genelde milli ekonomiyi liderin çevresindeki aile fertleri denetler hale gelmiş, adeta iktidarlar aile şirketlerine dönüşmüş, bu durum toplumsal rahatsızlıklara kaynaklık etmiştir. Özellikle Kırgızistan'da iktidar çatışmalarının temel dinamiklerinden biri bu olmuştur. Siyasi muhalefete ise, daha önce liderin yakın çevresinde yer alan yöneticiler öncülük etmişlerdir.⁸ Genel özellikleri dikkate alındığında, Türk Cumhuriyetlerinde siyasi sistemlerin otoriter hakim tek parti sistemine doğru yönelim gösterdikleri görülür.⁹

⁶ Kathleen Collins, **Clan Politics and Regime Transition in Central Asia**, Cambridge University Press, 2006, ss. 25-31

⁷ Erol Kurubaş, "SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt "4", No: 5, 2006, s. 127
Mehmet Seyfettin Erol, "Türkmenbaşı Sonrası Türkmenistan", **OAKA**, Cilt:1, Sayı: 2, 2006, s. 177

Yaşar Sarı, "Kırgızistan'da İktidarın El Değiştirmesi: Akayev ve Bakıyev'in Düşüşü", **OAKA**, Cilt: 5, Sayı:9, ss. 27-47, 2010, ss. 43-45

⁸ Haluk Alkan, "Seçkinler Rekabeti ve Otoriter Kurumsallaşma Arasında Kazakistan'da Siyasal Sistem", **OAKA**, Cilt:2, Sayı:4, 2007, s. 6

⁹ Aynı makale, s. 19

SONUÇ

Türk cumhuriyetlerindeki sosyalist dönem sonrası yeniden inşa edilen siyasi sistemler, totaliter karakterinden uzaklaşmışlar, ancak, otoriter karakterlerini belli ölçüde muhafaza etmektedirler. Ancak, bu otoriter karakter, demokratik bir sistemle mündemiçtir. Bu sistemleri Christoph H. Stefes ve Amanda E. Wooden tam otoriter rejimler ve hybrid/melez otoriter rejimler şeklinde ikili bir sınıflamaya tabi tutarlar. Onlara göre, ilk grubu Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Tajikistan oluştururken, ikinci grubu Gürcistan, Ermenistan, Kırgızistan ve Azerbaycan teşkil etmektedir. Otoriteryen yönetimin farklı biçimleri mevcuttur. Bu otoriteryen rejimlerden Kazakistan ve Tajikistan liderlerinin yönetimlerini sürdürmek için daha az baskıya ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Burada özellikle, daha az baskı uygulamaya ihtiyaç duyulması ifadesinin kullanılması, gerçekte yaygın bir halk desteğinin varlığına da işaret etmektedir.¹⁰ Hemen hemen yüzyıllık bir totaliter sosyalist sistem uygulamasından sonra liberal demokratik sisteme ani geçişte, demokrasi tecrübesinin ve demokratik kurumların yokluğu, başlangıçta bu ülkeleri bir kargaşa ortamına sürüklemiştir. Kaldı ki bu değişim iç dinamiklerle gerçekleşmemiştir. Bolşeviklerin Rusya’da iktidara gelmeleri, aynı zamanda Türkistan coğrafyasında siyasi sistem değişikliğini de beraberinde getirmiştir. 1990’lı yıllardaki Sovyet Rusya’daki siyasi sistem değişimi, bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin oluşumuna ve bu ülkelerde de benzeri değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde yaşanan siyasi ve iktisadi dönüşüme bağlı olarak devlet ve toplum bütün müessese ve teşkilat yapısıyla yeniden şekillenmektedir. Bu geçiş sürecinin siyasi ve sosyal anlamda bir çatışmaya yol açmaması için, demokrasi kültürünün de henüz yeterince gelişemediği düşünüldüğünde, otoriter bir demokrasinin bu anlamda işlevsel olduğu gözden irak tutulmamalıdır.

Sovyet Rusya, Türkçenin alt gruplarını konuşan Türk topluluklarında, Türk lehçelerine dayalı bir uluslaşma sürecini teşvik etmiştir. Ancak, bütün bu toplulukların ortak dilinin Rusça olması uygulamasına geçilmiş ve bütün bu ülkelerde resmi dil ve eğitim dili Rusça olmuştur. Bugün Türk cumhuriyetlerinde entellektüellerin önemli bir bölümü, Rusça yazmayı daha çok tercih etmektedir. Bağımsız bir Türkistan idealini savunan Kazakistan kökenli

¹⁰ Christoph H. Stefes and Amanda E. Wooden “Tempting two fates: The theoretical foundations for understanding Central Eurasian Transitions” **The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus Enduring legacies and emerging challenges** (Edit. Christoph H. Stefes and Amanda E. Wooden), Routledge, 2009, ss. 6-7

Mustafa Çokay, lehçelere göre, ayırışmanın önüne geçmek için 1929-1939 yılları arasında çıkardığı Yaş Türkistan Dergisinde Türk lehçelerinden oluşan ortak bir dil kullanmış, bu dili de Çağatay Türkçesi olarak adlandırmıştır.¹¹ Zira, Türkistan'ın birliğinin önemli şartlarından biri de Türk dilli toplulukların kendi aralarında dil birliğini sağlayabilmeleri idi. Bugün de bu gerçek değişmiş değildir.

Rus Çarlığı, Türkistan Genel Valiliği şeklindeki idari yapılanmayla, bu bölgenin Türk dilli toplulukların coğrafyası olduğunu resmi olarak tanımıştır. Ancak, Sovyetler Birliği'nde Lenin ve bolşevikler bütün halkların özerklik ve bağımsızlık haklarını tanıyacaklarını söz vermekle birlikte bunun aksini uygulamalara girmişlerdir.¹² Bu coğrafyayı Türk lehçelerini konuşan gruplara göre bölerek siyasi açıdan elden geldiğince atomize etmeye çalışmışlardır. Boy sisteminin üzerinde kuşatıcı ve birleştirici bir üst kimliğin oluşumu engellenmiştir. Ayrıca diğer bir birleştirici kimlik olan İslam kimliği baskı altına alınmıştır. Sovyet ideolojisi gereği din zaten yasaklanmıştı. Lehçelere göre bir uluslaşma sürecinin teşvik edilmesi, Türkistan coğrafyasını parçalı hale getirmiştir. Bu yapı Türk cumhuriyetleri arasındaki kabile çatışmalarını ve gerilimi beslemektedir. Kuşatıcı ve birleştirici kimliklerin işlevsizleştirilmesinin kaçınılmaz sonucu budur. Bugün Türk cumhuriyetlerinde yaşanan yerel lehçelere dayalı uluslaşma süreci birleştirici değil, kendi içinde bile parçalayıcıdır. Zira, Her Türk cumhuriyetinde farklı Türk lehçelerini konuşan topluluklar mevcuttur. Bu ülkelerde daha üst bir kimlik dışında sosyal bütünleşme mümkün görünmemektedir. Özellikle, İslâm ve Türk kimlikleri bir üst kimlik çerçevesi olarak kabul edilebildiği ölçüde kabilevi ve mahalli aidiyetlerin parçalayıcı etkisinin önüne geçilir. Çünkü bu kimlikler şemsiye kimliklerdir ve kendi içinde zaten bir çoğulluğu barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

KARA, Abdülvahap., **Türkistan Ateşi-Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadeleleri**, da yayıncılık, İstanbul, 2002.

TAŞAĞIL, Ahmet., **Göktürkler I**, Türk Tarih Kurumu, 2. bsi, Ankara, 2003.

_____, **Göktürkler II**, Türk Tarih kurumu, Ankara, 1999.

¹¹ Erol Kurubaş, a.g.m., ss. 119-121

Abdülvahap Kara, a.g.e., s. 322

¹² Abdülvahap Kara, a.g.e., ss. 134-142

BARBER, Benjamin; **Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**, Çev. Mehmet Beşikçi, İstanbul, Ayrıntı, 1995.

STEFES Christoph H; WOODEN, Amanda E. “Tempting two fates: The theoretical foundations for understanding Central Eurasian Transitions” **The Politics of Transition in Central Asia and the Caucasus Enduring legacies and emerging challenges** Edit. Christoph H. Stefes and Amanda E. Wooden, Routledge, 2009.

KURUBAŞ, Erol., “SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C., No: 5, ss. 112–133, 2006.

VERNADSKY, George., **Rusya Tarihi**, Çev. Doğukan Mızrak Egemen Ç. Mızrak, İstanbul, Selenge, 2009.

ALKAN, Haluk., “Seçkinler Rekabeti ve Otoriter Kurumsallaşma Arasında Kazakistan’da Siyasal Sistem”, **OAKA**, C.2, S.4, ss. 1–28, 2007.

COLLINS, Kathleen., **Clan Politics and Regime Transition in Central Asia**, Cambridge University Press, 2006.

EROL, Mehmet Seyfettin., “Türkmenbaşı Sonrası Türkmenistan”, **OAKA**, C.1, S.2, ss. 176–182, 2006.

SARI, Yaşar., “Kırgızistan’da İktidarın El Değiştirmesi: Akayev ve Bakıyev’in Düşüşü”, **OAKA**, C. 5, S.9, ss. 27–47, 2010.